

КОМПЛЕКСНИ РЕГИОНАЛНИ АТЛАСИ В БЪЛГАРИЯ

Й. Савов

Едно от най-важните направления на съвременната картография е комплексното картографиране на различните по характер и таксономичен ранг териториални единици и създаването на система от регионални атласи. Центърът на тежестта се пренася от по-дребните към по-едрите мащаби на картографиране, т. е. от националните към регионалните атласи. Този преход е резултат от нарастващите изисквания за разширяване на обема и конкретизацията на картографската информация във връзка с нуждите на териториалното планиране и прогнозиране.

В областта на комплексното регионално картографиране и в нашата страна могат да се отчетат определени положителни резултати. Успоредно с работата по издаването на Националния атлас на НРБ (1973 г.) бяха разработени и издадени атласите на Врачански окръг (1966 г.), на Сливенски окръг (1968 г.) и на Велико-търновски окръг (1974 г.). Проектирани бяха атласите на Бургаски и Русенски окръг. Понастоящем в подготовка за издаване е атласът на Благоевградски окръг.

Издадените досега регионални атласи по окръзите в НРБ нямат претенции на фундаментални картографски произведения от научно-справочен тип. Те нямат добре изявен профил, общ замисъл и традиционни форми на изпълнение, както и ясно очертани конкретни задачи. Въпреки тенденциите за по-универсално и многоцелево предназначение по формат, тематичен обхват, степен на подробност и мащаб на картографиране те заемат междинно положение и до голяма степен не отговарят на целите и задачите на комплексното териториално планиране и ръководство на народното стопанство. По обща кондиция и дизайн те не задоволяват изискванията към картографски произведения, предназначени за широко ползване — за туризма или учебното дело.

Съобразявайки се със специфичните условия на нашата страна и въз основа на натрупания международен и собствен опит, считаме за най-целесъобразно територията на страната да бъде картографски интерпретирана в три аспекта и на тази база да се създадат два типа регионални атласи:

А. Комплексни научно-справочни атласи на плано-икономи-

ческите райони в страната (общо 8 тома — по Генералната схема за териториално разположение на производителните сили в НРБ, 1976—1990 г.), а именно:

- 1) Югозападен район — гр. София, Софийски, Пернишки, Кюстендилски и Благоевградски окръг;
- 2) Западен Горнотракийски район — Пазарджишки, Пловдивски и Смолянски окръг;
- 3) Източен Горнотракийски район — Старозагорски, Хасковски и Кърджалийски окръг;
- 4) Югоизточен приморски район — Сливенски, Ямболски и Бургаски окръг;
- 5) Североизточен приморски район — Варненски, Толбухински, Шуменски и Търговишки окръг;
- 6) Североизточен придунавски район — Русенски, Разградски и Силистренски окръг;
- 7) Северен централен район — Плевенски, Ловчански, Габровски и Великотърновски окръг;
- 8) Северозападен район — Врачански, Михайловградски и Видински окръг.

Б. Агитационно-пропагандни и туристически атласи на окръзите в НРБ.

В. Учебно-краеведчески атласи на окръзите в НРБ.

Първата серия регионални атласи има за задача да разкрие цялостния природен и социално-икономически потенциал на картографираните единици. Има възможност да се осъществи единен мащаб на картите (1 : 500 000 и 1 : 1 000 000) и единен формат на всички атласи (46/34 см).

Предназначението на тази серия атласи е да окаже конкретна помощ при практическото ръководство на народното стопанство и териториалното планиране, тъй като се осигурява надеждна база за проучване, анализ и прогнозиране както в регионален, така и в национален мащаб.

При съставянето и издаването на предлаганата серия от атласи следва да намерят решение редица проблеми, свързани със задоволяването на определени изисквания, а именно:

1. Тематична пълнота. Атласите трябва да имат разширена структура и тематика, картите да са с богато съдържание, за да дават подробна и всеобхватна пространствена информация за действителността.

2. Хомогенност. Тя се изразява в различни направления — единство в съдържание, методи на изображение, изразни средства, подбор и класификация на елементите и пр. Хомогенност следва да се осигури и по време. Картите в различните токове трябва да бъдат изградени въз основа на данни, отнесени към един и същи период или базисна година и изработени в едно и също време.

3. Съвременност. Времето между получаването на данните и из-

даването на атласите следва да бъде минимално. Това може да се постигне само чрез добра организация на картографските работи, въвеждането на нова техника при обработка на изходната информация и съставянето на картите — ЕИМ, автоматични компютърни устройства и др.

4. Икономичност. За да има успех в реализацията на една подобна крупна серия от регионални атласи, е наложително при изработването им да се вложат минимум финансови средства. Това може да се осъществи само по пътя на въвеждането на рационални технологии на всички етапи на работа и свеждане до минимум броя на цветовете при отпечатването на картите. Опитът на другите страни показва, че е възможно около 80% от картите да се отпечатат в два или в три цвята.

5. Изискванията, като достъпност и прегледност, научна обоснованост и пр., са общовалидни, поради което за разглежданата серия не се акцентират.

Пред вид на ограничения кръг ползватели тиражът на атласите не трябва да бъде голям — до 1500 екземпляра.

Втората серия регионални атласи е предназначена за масовия читател. Обект на картографиране са отделните окръзи в НРБ. Атласите следва да имат информационно-познавателен характер и ограничен обем — до 100 страници. Структурата и тематиката им също следва да бъдат обобщени. Единство по отношение на формат, мащаб и съдържание на картите не е задължително. Всеки атлас трябва да подчертава спецификата на окръга, неговите исторически, природни и социално-икономически особености и постижения в изграждането на развитото социалистическо общество. Особено внимание трябва да се отдели на картите за туризма и курортното дело, на защитените природни обекти — резервати, народни паркове, природни забележителности, защитени местности и пр.

Наред с картния материал широко място могат да намерят текстове, снимки и други илюстрации в съотношение 1 : 1 дори и повече спрямо картите.

В съответствие с предназначението възникват и проблемите за по-свободното картографско интерпретиране на съдържанието и художественото оформяне както на отделните страници, така и на произведението като цяло.

За да бъдат рентабилни и на достъпна цена, тиражът на атласите трябва да се движи около 30 000 броя.

Учебно-краеведческите атласи е необходимо да изпълняват строго определени научнометодически и възпитателни цели във връзка с изучаването на родния край. По съдържание те също са комплексни картографски произведения, но с учебно предназначение. Сегашната учебна програма и нейното усъвършенстване в бъдеще дават основания за разработването на една серия от атласи на окръзите в страната.

Този тип регионални атласи следва да бъде с малък (книжен) формат, а по обем — до 30—40 страници. При определяне тематиката и съдържанието на картите, както и на способите за графическото и цветното оформяне се налага да се отчитат не само спецификата на отделните окръзи и райони, но и класната и извънкласната учебна програма, а така също и възрастовите особености на учащите се.

Успехът на една подобна серия от учебни атласи е немислим без сътрудничество с органите на МНП и учителите по места.

В заключение е необходимо да се изтъкне, че перспективите за създаването на регионални атласи са очевидни. Те са свързани не само с големия им принос за развитието на науката и практиката. За тяхното създаване допринасят и общите успехи на научно-техническия прогрес в областта на изчислителната техника и автоматиката във връзка с обработката на непрекъснато нарастващия поток от информация и в частност с развитието на космическите средства за качествено и количествено разкриване на обектите и закономерностите по земната повърхност.

Практиката показва, че възможното най-пълно комплексно картографиране на дадена територия може най-добре и лесно да се реализира при комплексните регионални атласи.

ЛИТЕРАТУРА

Грюнберг, Г. Ю., О типе областного учебного географического атласа, Сп. „Геод. и картогр.“, бр. 12, 1965.

Коев, Б., Характер и съдържание на регионалните атласи на НР България, Изв. на ГУГК, бр. 1, 1971.

Савов, И., Комплексни атласи на плано-икономическите райони в Унгария, Изв. на ГУГК, бр. 4, 1976.

Салищев, К. А., Развитие и перспективы комплексных научно-справочных атласов. В кн. „Комплексные региональные атласы“. Изд. МГУ, 1976.

Трехнов, Н. М., Учебно-краеведческие атласы, Сп. „Геод. и картогр.“, бр. 8, 1970.

Генерална схема за териториалното разположение на производителните сили в НРБ за периода 1976—1990 г., С., 1973.

COMPLEX REGIONAL ATLASES IN BULGARIA (PROSPECTS AND PROBLEMS)

Y. Savov

(S u m m a r y)

Complex regional mapping during the last two decades has become one of the most important disciplines in contemporary cartography. In Bulgaria, along with the publication of the National Atlas (1973), some complex atlases of the districts of Vratsa (1966), Sliven (1968), Veliko Tarnovo (1974) and others have also been drawn up.

Apart from the positive achievements these maps lack unity and pursue numerous goals which predetermine their universal features.

It is suggested that there types of regional atlases should be worked out: a) complex atlases of the existing eight economic regions in the country with scientific information which will meet the needs of the territorial planning and prognostication; b) tourist atlases of respective districts, giving common information about certain beauty spots; c) district atlases for school helping the illustrative studying of local places of interest. All of them have been discussed and confirmed in respect with their complexity, structure and contents.